

Голота Н.,

доцентка кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
кандидатка педагогічних наук, доцентка
email: n.holota@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0003-3748-753X

Карнаухова А.,

доцентка кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
кандидатка педагогічних наук
email: a.karnaukhova@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0001-6476-8084

**ПІДГОТОВКА ВИХОВАТЕЛІВ
ДО ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВО-ЧАСОВИХ ОРІЄНТУВАНЬ
У ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

У статті розкриваються особливості сприйняття простору й часу у дітей раннього та дошкільного віку, обґрунтовується роль педагога, здатного ефективно формувати просторово-часові орієнтування дітей раннього віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, враховуючи надзвичайну важливість просторових та часових уявлень для розвитку дитини. Представлено результати експериментального дослідження щодо готовності студентів до формування просторово-часових уявлень дітей раннього та дошкільного віку в освітньому просторі закладу дошкільної освіти; схарактеризовано критерії, показники та рівні готовності студентів до здійснення формування просторово-часових уявлень дітей раннього та дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти; окреслено складові готовності студентів до здійснення формування просторово-часових уявлень дітей раннього та дошкільного віку в освітньому просторі закладу дошкільної освіти: мотиваційний, змістовий, діяльнісний, результативно-оцінювальний.

Ключові слова: діти раннього віку, діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, критерії, освітній процес, показники, просторово-часові уявлення, підготовка вихователів.

© Голота Н., Карнаухова А., 2025

© Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025

Вступ. Особливості сприйняття простору й часу впливає на всі сфери взаємодії дитини з дійсністю, забезпечує її успіх в оволодінні навколишнього світу та взаємодії з ним, в оволодінні різними видами діяльності, розвитку соціальних почуттів. Численні наукові дослідження (О. Брежнева, Н. Грама, Л. Зайцева, О. Кононко, М. Машовець та інші) свідчать, що розвиток просторових та часових уявлень дітей дошкільного віку є підґрунтям для розвитку інтелектуальної, соціальної, творчої та інших сфер зростаючої особистості (Н. Грама, 2018; К. Щербакова, 2015). Усвідомлення

просторових і часових характеристик об'єктів і явищ навколишнього світу забезпечує дитині можливість систематизувати отримані знання, встановлювати зв'язки між різними складовими інформації (Державний стандарт дошкільної освіти, 2021; Г. Беленька, 2021).

У контексті досліджуваної проблеми значимо, що система просторових та часових орієнтувань як складова психічної діяльності особистості починає формуватися у ранньому віці. Дійсно, діти раннього віку виявляють спонтанний інтерес до таких категорій, як кількість, форма, час, простір, що сприяють набут-

тю ними вмінь орієнтуватися у властивостях об'єктів та явищ навколишнього, встановлювати елементарні зв'язки між ними (С. Васильєва, 2021; Н. Грама, 2018; Л. Зайцева, 2021; О. Рейпольська, 2021).

Пізнаючи оточуючий простір, дитина ще з перших місяців життя звертає увагу на властивості та характеристики його складових, поступово локалізуючи оточуючі її предмети по відношенню до себе, до свого тіла, яке перебуває нерухомо чи рухається у просторі. Зазвичай метою перших рухів дитини є предмети навколишнього, що дають їй змогу через зорові й тактильні відчуття не лише засвоїти елементарні характеристики цих предметів, але і є способом орієнтування у просторі та можливістю формування початкових просторових уявлень. Саме сенсорний досвід є основою для розвитку просторових орієнтувань.

Відомо, що часові поняття є досить складними для розуміння дітьми дошкільного віку — категорія часу не має унаочнення, дітям складно досягнути логіку часових відношень. Водночас маємо наголосити: знайомство з часом відбувається значно раніше, в період раннього дитинства. Саме тоді у дитини закладається певний ритм життєдіяльності: сон — неспання, активність. Закладається орієнтація в часових циклах. Також дитина раннього віку вже починає розуміти певні причинно-наслідкові події в навколишньому середовищі, пов'язані з часом, наприклад: пройшов дощ, після нього утворилися калюжі; якщо дощ йшов довго, то й ґрунт буде довго залишатися вологим, а калюжі будуть глибокими та такими, які довго висихатимуть. Такими чином, у дитини формується усвідомлення подій у часі та їх тривалості.

Слід відзначити, що сприймання дитиною раннього віку навколишнього світу в його різноманітті залишається недосконалим: малюк, навіть захоплюючись предметом, отримуючи насолоду від його споглядання та маніпулювання ним, не може виокремити різні аспекти його характеристик. Як правило, дитина «вихоплює» певну «особливу», яскраву ознаку та реагуючи на неї, упізнає предмет. Розвиток предметної діяльності в ранньому віці ставить дитину перед необхідністю виокремлювати й ураховувати в діях саме ті сенсорні ознаки предметів, які мають практичну значущість для виконання дій.

Ми дотримуємося думки, що в сучасних умовах інформаційно насиченого простору життєдіяльності кожної людини, появі нових галузей знань дитина, починаючи з перших років життя, досить успішно адаптується до на-

вколишнього середовища: засвоюючи більші обсяги інформації, ніж діти попередніх поколінь, успішно освоює гаджети, способи діяльності тощо. Тому є підстави говорити про раннє освоєння характеристик простору й часу.

Водночас засвоїти властивості оточуючих предметів, оволодіти способами дій з ними, досягнути характеристики часових відношень дитині може допомогти лише дорослий (Н. Голота, 2017).

Мета: виявити ступінь готовності майбутніх вихователів до формування просторово-часових уявлень дітей раннього та дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Завдання: схарактеризувати критерії, показники та визначити рівні готовності майбутніх вихователів до формування просторово-часових уявлень дітей раннього та дошкільного віку.

Особливість професійної діяльності вихователя, спрямованої на всебічне ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з простором та часом, формування їх просторово-часових уявлень, полягає в прямій залежності від наявних знань майбутнього педагога про ці категорії, усвідомлення їх цінності для повсякденного буття людини, її успішності в різних видах діяльності, особливості ознайомлення дітей різних вікових груп з цими категоріями.

Водночас опитування вихователів, спілкування з ними засвідчили, що не всі педагоги повністю використовують можливості освітніх взаємодій з дітьми задля розвитку їх просторових уявлень та формування уявлень про час. Особливо це стосується груп раннього віку: традиційно вважалося, що часові категорії є надто складними й для дітей старшого дошкільного віку.

В цьому аспекті велике значення має підготовка вихователів закладів дошкільної освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти: не лише творче застосування інноваційних технологій освітньої взаємодії з дітьми в контексті формування у них уявлень про час і простір, але й усвідомлення самими майбутніми педагогами важливості простору й часу для повсякденного буття, цінностей, які в них закладені.

Під час дослідження прагнули встановити, наскільки самі вихователі повно розуміють категорії «простір» та «час». Для цього було розроблено опитувальник та карту самооцінювання готовності студентів до формування просторово-часових уявлень дітей раннього та дошкільного віку в освітньому просторі закладу дошкільної освіти (Н. Голота, 2017).

Результати аналізу відповідей вихователів та студентів заочної форми навчання, які працюють за обраним фахом, засвідчили, що вихователі під філософським аспектом поняття «простір» розуміють «довжину, протяжність навколишнього світу» (27 %), «оточуючий світ, розміщення предметів стосовно один одного в навколишньому» (34 %), «це те, що оточує людину та існує незалежно від її свідомості» (11 %), «це площина, насичена суб'єктами та матеріальними об'єктами, які перебувають у русі, у певній взаємодії, і в якій відбуваються різні явища» (24 %). Тільки 4 % вихователів відзначили культурний аспект та динамічність цієї категорії: «простір — одна з основних характеристик людського буття, що зберігає культуру; це протяжність, у якій знаходяться різні суб'єкти, об'єкти та явища, що перебувають у постійному русі та пов'язані між собою».

Педагогічний аспект визначення простору трактувався вихователями як: «світовий освітній простір, що включає освітні системи всіх країн світу» (23 %), «освітнє середовище, в якому знаходиться дитина» (32 %), «спеціально створене середовище, яке сприяє розвитку, вихованню, навчанню особистості» (45 %). Слід відзначити, що у більшості наукових джерел освітній простір пояснюється як певний педагогічний феномен, що передбачає тісний контакт людини із оточуючим її освітнім середовищем, тобто педагогічний аспект визначення простору більшістю вихователів трактується загалом правильно.

Менш впевнено вихователі давали визначення психологічного аспекту поняття «простір». Так, частина вихователів дітей дошкільного віку розуміє його як: «створення комфортного середовища існування» (23 %), «особистісне ставлення людини до оточуючого світу» (38 %), «життєвий простір особистості» (39 %).

Визначаючи філософський аспект поняття «час», 71 % вихователів трактували його як «послідовну зміну явищ, які відбуваються у живій і неживій природі», «плинність, змінюваність подій та явищ» (29 %). Щодо педагогічного аспекту часу, відповіді педагогів були більш однозначними: «необхідність врахування часу, і цього треба вчити змалку» (64 %), «вміння планувати свою діяльність відносно часу» (17 %), «виховувати вміння цінувати час» (19 %). Також вихователі відзначали труднощі з визначенням саме психологічного аспекту поняття «час», врешті визначивши його таким чином: «пам'ятати про минуле, жити зараз, але бути орієнтованим на майбутнє» (14 %), «організація життєдіяльності людини відповід-

но часу» (48 %), «власний час людини» (18 %), «особистісне відчуття часу» (20 %).

Відповідаючи на питання про спільні та відмінні характеристики категорій «простір» та «час», вихователі відчували більші труднощі: так, переважна більшість респондентів (67 %) зазначила, що спільним в означених категоріях є те, що вони нескінченні, мають об'єктивний характер (існують незалежно від свідомості людини), взаємопов'язані, а відмінним — що час не можна побачити, його не можна повернути, прожити знову, а простір можна бачити у трьох вимірах, з ним можна взаємодіяти (42 %). 27 % опитуваних відзначили, що простір — складна категорія, в якій існують різні об'єкти та відбуваються різні події, а час плине в одному напрямі, тобто є більш одноманітним; простір існує в багатьох вимірах, напрямках, а час характеризується чіткою послідовністю, незворотністю (22 %); 9 % вихователів взагалі не визначилися з відповіддю на це питання.

Відповідаючи на питання щодо значення уявлень про простір та час у житті людини, більшість вихователів (52 %) на перше місце поставила вміння орієнтуватися на місцевості, на другому місці — потребу у збереженні часу (27 %), далі були зазначені «можливість забезпечення ефективного простору життєдіяльності» (13 %) і «необхідність організації діяльності та життєдіяльності, чергування різних видів діяльності» (4 %). Також частина респондентів відзначили, що з простором можна взаємодіяти, змінювати його, а у часі людина обмежена, вона не має над ним влади (4 %). Однак водночас і вихователі, і студенти заочної форми навчання відзначили такі «перетворюючі» якості часу, як його «терапевтичність»: «час лікує після трагічних, неприємних подій», та «історичність»: сприятливі чи несприятливі періоди у житті, діяльності, тобто відзначали зв'язок часу з життєвим процесом, з подіями, які впливають на розвиток як суспільства, так і окремої людини. Жоден з респондентів не відмітив значення у житті людини таких властивостей часу, як плинність та невідворотність.

Також переважна більшість респондентів (98 %) зазначила, що від сформованості цих уявлень залежить якість різних сфер життя людини: орієнтування на місцевості, успішність оволодіння різними видами діяльності як зараз, так і в майбутньому, як-от: читанням, письмом, малюванням, кресленням, різними видами трудової діяльності; ділові якості особистості: зібраність, економність у діях, вміння планувати діяльність згідно із відведеним часом, що забезпечить у майбутньому її мобільність та конку-

рентоспроможність. Тому необхідно починати ознайомлення дітей з простором та часом з ранніх років життя для ефективного формування уявлень про них.

Також переважна більшість респондентів (97 %) оцінила власні усвідомлення значущості просторово-часових уявлень для повноцінної життєдіяльності людини як досконалі, 3 % — як недостатньо досконалі. Слід відзначити, що досить високо вихователі оцінили й власні знання психологічних особливостей дітей різних вікових груп: 88 % респондентів впевнені у досконалому рівні володіння ними, 8 % визначили їх як недостатньо досконалі, 4 % — як недосконалі.

Щодо освітньої діяльності в групах раннього віку, переважна більшість вихователів зазначила необхідність формування у дітей просторових уявлень. Водночас значна частина респондентів обережно ставляться до формування уявлень про час у дітей раннього віку, вважаючи, що діти ще замалі для цього.

Цей етап дослідження дозволив нам встановити, що готовність вихователів до формування просторово-часових уявлень у дітей раннього та дошкільного віку в освітньому просторі закладу дошкільної освіти — це сукупність знань, умінь, володіння відповідними технологіями педагогічної діяльності, особистих якостей та мотивів, які забезпечують ефективність цієї діяльності.

Для визначення показників та рівнів готовності студентів до здійснення формування просторово-часових уявлень дітей раннього та дошкільного віку в освітньому просторі закладу дошкільної освіти ми означили такі складові цього процесу, як мотиваційний, змістовий, діяльнісний, результативно-оцінювальний.

Мотиваційний — прагнення бути успішним у професійній діяльності, переконаність у власній професійній придатності, сприйнятливості і здатності до інновацій, усвідомлене розуміння виняткової значущості просторово-часових уявлень як умови забезпечення всебічного розвитку особистості, бажання оволодіти способами їх формування у дітей раннього та дошкільного віку; прагнення до творчого пошуку нових технологій формування просторово-часових уявлень у вихованців в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Змістовий — сукупність систематизованих знань про сутність категорій «простір» та «час», відповідний досвід пізнавальної діяльності, спрямований на збагачення уявлень про ці категорії, поняття «просторово-часові уявлення» та специфіку їх формування у дітей

різних вікових груп, здатність аналізувати різні наукові й методичні джерела з метою виявлення їх можливостей для розробки нових технологій формування просторово-часових уявлень у дітей раннього та дошкільного віку.

Діяльнісний — відтворення наявних методичних знань, досвід застосування відомих способів формування просторово-часових уявлень у дітей раннього та дошкільного віку, проектувати, моделювати та створювати умови для успішного формування просторово-часових уявлень дітей у різних формах освітньої взаємодії.

Результативно-оцінювальний — здійснювати самоаналіз (рефлексію) проведених форм освітньої взаємодії та визначати ефективність застосовуваних способів формування просторово-часових уявлень дітей раннього та дошкільного віку в різних видах діяльності.

Критеріями просторово-часових уявлень самих студентів виступили: світоглядний, аксіологічний, аналітичний, динамічний, емоційний.

Світоглядний: розуміння простору та часу як фундаментальних понять людської культури, їх визначальність при пізнанні світу.

Аксіологічний: розуміння категорій простору й часу як цінностей людського буття.

Аналітичний: вміння аналізувати простір як синтез різних форм та суб'єктів, усвідомлювати незворотність й плинність часу, здатність відчувати єдність простору та часу.

Динамічний: вміння відчувати ритм, діяти відповідно запланованого часу, вміння пов'язувати форму й розмір оточуючих предметів з простором, їх можливу зміну протягом часу, змінювати простір та змінюватися разом з ним.

Емоційний: вміння відчувати простір та час, задоволення від сприйняття навколишнього, успішного планування своєї діяльності.

Означені критерії передбачають наявність таких показників:

— уміння сприймати простір та час як обов'язкові компоненти усього змісту сприймання людини;

— уміння аналізувати простір як синтез різних предметів і суб'єктів, їх протяжність, усвідомлювати плинність й незворотність часу та враховувати ці властивості простору та часу у повсякденному житті;

— уміння відчувати тісний зв'язок простору й часу, диференціювати їх спільні та відмінні характеристики;

— уміння визначати специфіку просторово-часових якостей в предметному, природному та в соціальних процесах;

— уміння виокремлювати просторові та часові ознаки предметів та явищ;

— усвідомлення того, що предмет, що відображається у свідомості, завжди має і просторові, і часові ознаки, які у більшості випадків тісно пов'язані одне з одним;

— усвідомлення того, що простір і час життя конкретної людини залежать від її віку, статі, рівня особистісного розвитку.

Критеріями готовності студентів до формування просторово-часових уявлень у дітей дошкільного віку були визначені: діагностичний, змістовий, процесуальний.

Діагностичний: уміння визначати сформованість просторово-часових уявлень у дітей раннього та дошкільного віку; вміння аналізувати та оцінювати проблеми формування у дітей адекватних способів сприйняття простору і часу.

Змістовий: уміння визначати психолого-дидактичні механізми формування просторово-часових уявлень у дітей різних вікових груп.

Процесуальний: застосовувати технології формування просторово-часових уявлень дітей раннього та дошкільного віку у різних видах діяльності.

Узявши до уваги різні думки дослідників, ми вважаємо доцільним дотримуватися з цього приводу традиційного й найпоширенішого погляду та виділяємо чотири рівні розвитку кожного з компонентів готовності: високий, достатній, середній, низький.

Високий — студент виявляє інтерес та виражене позитивне емоційне ставлення до роботи з дітьми дошкільного віку, володіє розгорнутими знаннями про категорії «простір», «час», «просторово-часові уявлення», розуміє значущість просторово-часових уявлень для становлення та повноцінного розвитку особистості, виявляє прагнення не тільки набути відповідних знань та умінь щодо здійснення цієї діяльності в освітньому процесі ЗДО, але й створити нові технології формування просторово-часових уявлень у дітей дошкільного віку у різних видах діяльності.

Оптимальний — студент виявляє позитивне ставлення до професійної діяльності вихователя, має достатні знання про простір, час, просторово-часові уявлення та способи їх формування у дітей, однак його лякають труднощі, пов'язані з особливостями здійснення цього процесу в практичній діяльності, воліє спиратися на знайомі способи формування просторово-часових уявлень у дітей дошкільного віку.

Достатній — студент виявляє інтерес до педагогічної діяльності, загалом володіє знаннями про простір, час, способи формування просторово-часових уявлень, однак не знає, як можна враховувати психологічні особливості дітей у здійсненні цього процесу. Запозичує знання методично-практичного характеру; уміє виконувати дії репродуктивного характеру, репродукує елементи наявних методичних розробок щодо роботи з дітьми різних вікових груп.

Початковий — студент досить байдуже ставиться до педагогічної діяльності, рівень знань про простір, час, способи формування просторово-часових уявлень досить узагальнений. У процесі практики може самостійно виконувати певні дії, але іноді для цього не вистачає знань. Не завжди доцільно використовує певні методичні прийоми.

Висновки. Таким чином, проблема підготовки вихователів до психолого-педагогічного супроводу формування просторово-часових орієнтувань у дітей раннього та дошкільного віку залишається актуальною й потребує подальшого вирішення. Проведене дослідження не охоплює всі аспекти означеної проблеми. Можливими напрямками подальших досліджень є розробка методичного інструментарію у підготовці майбутніх вихователів до формування просторово-часових орієнтувань у дітей раннього та дошкільного віку. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці методичного супроводу підготовки вихователів з формування просторово-часових орієнтувань у дітей раннього та дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєва С. А., Гавриш Н. В., Рагозіна В. В. Виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти різних типів: монографія / за наук. ред. Н. В. Гавриш. Кропивницький : ІМЕКС. ЛТД, 2021. 226 с.
2. Паламар С., Голота Н., Прошкуратова Т. Діалогічне спілкування в контексті формування предметно-методичної компетентності майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти і вчителів початкової школи. *Preschool Education: Global Trends*. 2023. Т. 4. С. 104–121. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-703X-2023-4-104-121>
3. Голота Н. М. Особливості фахової підготовки вихователів до формування просторово-часових уявлень дітей дошкільного віку. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2017. № 4(59). С. 52–57.

4. Голота Н. М. Ознайомлення з простором та часом як передумова розвитку творчості в дошкільному дитинстві. *Молодий вчений*. 2017. № 3.2 (43.2). С. 93–97. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3.2/21.pdf>
5. Грама Н. Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика: монографія. Одеса, 2018. 239 с.
6. Державний стандарт дошкільної освіти. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
7. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. В. О. Огнев'юк. Авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна, К. І. Волинець та ін. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
8. Зайцева Л. І. Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку : навч. посіб. СТАТУС, 2021. 296 с.
9. Методичні рекомендації до освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. ред. Г. В. Беленька, О. А. Половіна, І. В. Кондратець; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна, К. І. Волинець та ін. К. : ТОВ «АКМЕ ГРУП», 2021. 568 с.
10. Рейпольська О. Д., Гудим І. М., Зайцева Л. І., Луценко І. В., Луценко В. О., Цвєткова Г. Г. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проектування : навч.-метод. посібник / за ред. О. Д. Рейпольської. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 222 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729031>
11. Щербаківа К. Й., Брежнева О. Г. Теорія і методика логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку : навч. посіб. Мелітополь, 2015. 200 с.

REFERENCES

1. Vychovannia ditei rannioho viku v zakladakh doshkilnoi osvity riznykh typiv: [Education of Young Children in Preschool Education Institutions of Various Types]. (2020). Monograph, (Eds.) S. A. Vasylieva, N. V. Havrysh, V. V. Rahożina, Kropyvnytskyi : ІМЕКС, LTD, 226 p. [in Ukrainian]
2. Palamar, S., Holota, N., & Proshkuratova, T. (2023). Dialogichne spilkuвання v konteksti formuvannia predmetno-metodychnoi kompetentnosti maibutnix vykhovateliv zakladu doshkilnoi osvity i vchyteliv pochatkovoї shkoly. [Dialogic Communication in the Context of the Formation of Subject-Methodical Competence of Future Preschool Teachers and Primary School Teachers]. *Preschool Education: Global Trends*, 4, 104–121 [in Ukrainian].
<https://doi.org/10.31470/2786-703X-2023-4-104-121>
3. Golota, N. M. (2017). Osoblyvosti fakhovoi pidhotovky vykhovateliv do formuvannia prostоровo-chasovykh uivlen ditei doshkilnoho viku. [Peculiarities of professional training of educators for the formation of spatial and temporal concepts of preschool children]. *Pedahohichni protses: teoriia i praktyka*, 4(59), pp. 52–57 [in Ukrainian].
4. Golota, N. M. (2017). Oznaiomlennia z prostorum ta chasom yak peredumova rozvytku tvorchości v doshkilnomu dytynstvi [Introduction to space and time as a prerequisite for the development of creativity in preschool childhood]. *Molodyi vchenyi*, 3.2(43.2), pp. 93–97 [in Ukrainian].
<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3.2/21.pdf>
5. Hrama, N. H. (2018). Sensorni rozvytok ditei rannioho viku: teoriia i praktyka [Sensory Development of Young Children: Theory and practice]. Monograph, Odessa, 239 p. [in Ukrainian].
6. Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity. (2021). [State Standard of Preschool Education]. [in Ukrainian].
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
7. Dytna: Osvitnia prohrama dlia ditei vid dvokh do semy rokov. (2020). [Child: Educational program for children from two to seven years old]. Nauk. ker. V. O. Ohneviuk, avt. kol.: H. V. Bielienska, O. L. Bohinich, V. M. Vertuhina, K. I. Volynets ta in., Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv Univesity, 440 p. [in Ukrainian].
8. Zaitseva L. I. (2021) Formuvannia matematychnoi kompetentnosti u ditei doshkilnoho viku [Development of Mathematical Competence in Preschool Children]. Teaching guide, STATUS, 296 p. [in Ukrainian].
9. Methodychni rekomendatsii do osvitnoi prohramy dlia ditei vid 2 do 7 rokov «Dytna». (2021). [Methodological recommendations for the educational program for children from 2 to 7 years old "Child"]. (Eds.) H. V. Bielienska, O. A. Polovina, I. V. Kondratets; avt.kol.: H. V. Bielienska, O. L. Bohinich, V. M. Vertuhina, K. I. Volynets ta in., Kyiv: TOV «AKME HRUP». 568 p. [in Ukrainian].
10. Osvitnie seredovyshche zakladu doshkilnoi osvity: tekhnolohii proiektuvannia. (2021) [Educational Environment of Preschool Education Institution: Design technologies]. Teaching method. manual, O. D. Reipolska, I. M. Hudym, L. I. Zaitseva, I. V. Lutsenko, V. O. Lutsenko, H. H. Tsvietkova; (Ed.) O. D. Reipolska, Kropyvnytskyi: Імекс-LTD, 222 p. [in Ukrainian].
<http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729031>

11. Shcherbakova, K. Y., & Brezhnieva, O. H. (2015). Teoriia i metodyka lohiko-matematychnoho rozvytku ditei doshkilnoho viku [Theory and methodology of logical-mathematical development of preschool children]. Teaching guide, Melitopol, 200 p. [in Ukrainian].

Golota N., Karnaukhova A.

TRAINING PRESCHOOL TEACHERS FOR THE FORMATION OF SPATIAL AND TEMPORAL ORIENTATIONS IN CHILDREN OF EARLY AND PRESCHOOL AGE

Abstract. *The article reveals the psychological and pedagogical peculiarities of perceiving space and time by children of early and preschool age, emphasizing the importance of timely and purposeful pedagogical influence on the development of these concepts. It substantiates the leading role of the preschool teacher as a key figure in shaping spatial and temporal orientations, taking into account the critical significance of these representations for the comprehensive development of personality, cognitive processes, and future academic success. The authors present the results of an experimental study that aimed to assess the readiness of students (future preschool teachers) to implement tasks related to the formation of spatial and temporal representations in the educational space of preschool institutions. The study identifies and describes a system of criteria (motivational, cognitive, operational-activity-based, evaluative-reflective), indicators, and levels (low, medium, high) of such readiness. A detailed structure of readiness is offered, comprising motivational (interest in the profession and awareness of the importance of the task), content-based (knowledge of theoretical foundations), activity-based (practical skills of working with children), result-based (ability to ensure the formation of basic representations), and evaluation-based (ability to reflect and adjust pedagogical activity) components. The paper highlights pedagogical conditions necessary for effective professional training, including the integration of theoretical and practical modules, the use of developmental technologies, and interactive learning methods that simulate real-life pedagogical situations. The research findings can be useful for improving educational programs, developing methodological support, and enhancing the quality of preschool pedagogical education as a whole.*

Key words: *early childhood; preschool children; preschool education institution; criteria; educational process; indicators; spatial-temporal representations, teacher training.*

*Стаття надійшла до редакції: 03.04.2025.
Прийнято для публікації: 19.04.2025.*